

Per un realisme serè

El Covid-19 posa en relleu la nostra finitud personal i també els límits dels models econòmics que fan fallida. Ja no és solament una emergència sanitària: es tracta d'una emergència social.

Davant la pandèmia, però, cal evitar dues temptacions: l'histerisme i el relaxament i cal fer una opció per un realisme serè. En aquest sentit, la Pontifícia Acadèmia per a la Vida assenyalava que «aprendre la finitud i acceptar els límits de la nostra llibertat és més que un exercici sobri de realisme filosòfic, implica obrir els ulls a la realitat dels éssers humans que experimenten aquests límits en la pròpia carn».

Pensem en els col·lectius més vulnerables, per exemple els ancians que estan confinats en residències o en les persones amb trastorn mental o en aquells que, ja en circumstàncies habituals, patien maltractaments de tota mena. Per a molts avui és un repte sobreviure, assegurar-se les condicions mínimes de subsistència, alimentar els infants i d'altres membres de la família o superar l'amenaça de malalties.

Una de les dades que s'assenyalen al Primer Pla d'aquest número és que a Catalunya ja hi havia, abans de l'inici de la pandèmia, un 30% de pobresa infantil i els estudis ens diuen que ara ha pujat al 34%. En aquest sentit, els nens tornen a ser «la crisi de la crisi» perquè el teixit social sempre es comença a esquinçar per la part més dèbil. Hom

parla d'una «ètica del risc» basada en un concepte més ampli de solidaritat.

Cal superar la falsa distinció entre els que estan dins, és a dir, els que poden exhibir la pretensió de pertànyer plenament a la comunitat, i els que estan fora, esperant una suposada participació en ella. L'accés a una atenció de salut de qualitat i als medicaments essencials s'ha de reconèixer com un dret humà universal (cfr. *Declaració Universal sobre Bioètica i Drets Humans*, art. 14).

Deia Núria Gispert, recentment desapareguda i que feu de la seva vida una ofrena als més pobres: «La justícia és imperfecta i ha de ser compensada amb sentiments d'ajuda, d'amistat, de col·laboració.»

Joan Carrera i Carrera, jesuïta, professor de moral fonamental, sosté que «ha arribat l'hora de replantejar-nos el model productiu com un avenç, un graó més de consciència que assoleix la humanitat. Un canvi per sobreviure, per tal que hi hagi futur per a les properes generacions. Un canvi que ha de passar per un període d'incerteses, per un període de patiment, d'anades i vingudes fruit de les pors, de la resistència al canvi dels que ostenten el poder econòmic i polític».

Seran aquells dolors de part de què parla sant Pau (Rm 8, 22), que anuncien el naixement d'un cel nou i una terra nova?

Provisionalitat vital

L'emergència econòmica provocada per la pandèmia fa emergir noves pobreses en una societat molt desigual

«No es tracta només de pal·liar les necessitats bàsiques de les persones més desafavorides, sinó de lluitar contra les desigualtats i les injustícies que les causen. Es tracta de millorar les lleis i les situacions per millorar la vida dels col·lectius més vulnerables. Cal sentir-se responsable de l'altre i de la seva situació. Només posant-nos en la pell de l'altre podrem entendre les dificultats en què es troba.» L'enyorada Núria Gispert defensava l'any passat que calia continuar treballant per promocionar la persona.

La frase pren una vigència renovada davant del xoc d'una crisi sanitària que ha fet remoure els fonaments sobre els quals s'havia construït la nostra societat. En efecte, diverses entitats com Oxfam Intermón ja han fet estimacions dels greus danys econòmics i socials que deixa la pandèmia (més enllà de les 28.000 persones que han mort) i que, «a llarg termini podrien arribar a ser més greus que la pandèmia en si mateixa» [informe *Una reconstrucció justa és possible i necessària*, juny 2020]: més de 700.000 persones a l'Estat espanyol s'han vist abocades a la pobresa entre març i juny (amb una taxa que ja s'enfilaria al 26%).

ÍÑIGO MACÍAS
«En un mercat laboral molt precari és difícil que quan et quedes a l'atur el sistema de protecció social funcioni»

Aquesta xifra podria quedar-se curta, ja que «ara que hem passat al desconfinament, veiem que no ha funcionat la campanya d'estiu (que esperàvem que apaivagués el sotrac econòmic). L'impacte serà més dur del que prevèiem i afectarà sectors d'activitat (turisme i hostaleria) caracteritzats per la forta precarietat. Són persones que treballen 5-6 mesos l'any i la resta van trampejant. Què passarà amb aquestes famílies?», es pregunta Íñigo Macías, coordinador d'investigacions d'Oxfam Intermón i coautor de l'informe.

«Tenim per endavant un temps de greus dificultats econòmiques i socials», ha alertat el cardenal Joan Josep Omella. «Cal estar al costat dels més vulnerables, amb un acompanyament fratern i compromès. En aquesta nova etapa, serà clau el paper de la comunitat com a element de cohesió social i de protecció entre les persones, així com un acompanyament integral que inclogui la dimensió psicoemocional», va dir l'arquebisbe de Barcelona en la presentació de la memòria del 2019 de Càritas Catalunya.

Respostes diferents a les de crisis anteriors

Certament, les respostes que s'han articulades davant la crisi són diferents d'anteriors vegades (com la crisi financera del 2008). L'Estat, d'una banda, «s'ha convertit en contractador d'últim recurs, amb els ERTO (expedients de regulació temporal de l'ocupació), que han apaivagat l'impacte de l'aturada econòmica», segons subratlla Macías. Ara bé, convé recordar que «molta gent no ha tingut accés als ERTO» i que les persones incloses en un ERTO, després de sis mesos, passen a cobrar el 50% del salari, fet que pot intensificar el risc de pobresa.

Ara bé, és una protecció *relativa* ja que «tenim un sistema de protecció social molt relacionat a un mercat laboral molt precari. Si tens bona feina i estabilitat laboral, estàs cobert. Si la majoria de contractes són temporals o les taxes de pobresa laboral continuen altíssimes (13%), és difícil que quan et quedes a l'atur el sistema de protecció social funcioni», remarca Macías. I això afecta, principalment, els més precaritzats: joves i dones.

Una altra mesura, l'Ingrés Mínim Vital (IMV), ha estat benvinguda i ha harmonitzat l'Estat espanyol amb polítiques socials similars a les d'altres països de la UE. «L'IMV està relativament ben dissenyat: és el primer cop que en una crisi econòmica no només es

garanteixen els ingressos dels treballadors que han perdut l'ocupació i, d'altra banda, no obliga la persona o la llar que el rep a haver de buscar de manera immediata una feina», valorava l'economista i catedràtic de la Universitat de Barcelona, Antón Costas, al programa *Llevat dins la pasta* de Ràdio Estel. Amb tot, Costas admetia que aquest ingrés «s'ha de millorar perquè arribi a altres col·lectius i en la gestió ràpida de la prestació ampliant les capacitats administratives, si cal contractant més personal».

Tanmateix, aquestes mesures contundents «tenen un cost financer —recorda Macías. La tensió als comptes públics està sent forta: els ingressos baixaran molt per la manca d'activitat econòmica i, al mateix temps, les necessitats de despesa són més grans. Ara s'està generant deute. Però, com ho retornarem quan aconseguim tornar a una senda de normalitat, perquè no paguin els de sempre?». «A Espanya tenim una pressió tributària menor en relació amb Europa i portem anys amb un dèficit públic estructural: cal una reforma tributària que augmenti la progressivitat i no pas la imposició directa (rendes del treball i consum) incrementant la tributació del capital, dels beneficis de les empreses i dels patrimonis», concreta Macías.

Entitats socials tensionades i comunitats atentes

De respostes, també se n'han donat des d'unes entitats socials que temen una tardor *calenta*, pel que fa a intensitat de les demandes: «Moltes de les persones que acompanyem, malauradament, viuen en una situació de crisi perenne. La situació actual posarà a prova els nostres serveis socials. De retruc, sí que preveiem que serveis que fem de suport a altres entitats o a l'administració, com la distribució d'aliments, augmentin», anticipa el jesuïta Roger Torres, president de la Fundació Arrels Sant Ignasi.

Des d'aquesta entitat amb seu a Lleida, han viscut en primera línia la campanya dels temporers de la fruita: «Ha estat bonic veure que en el nostre cas hem estat oberts en tot moment. En aquest temps d'incertesa han aparegut nous voluntaris, joves que s'han anat sensibilitzant a mesura que es donaven. El cas dels

ROGER TORRES
«El cas dels temporers és ben curiós, perquè són la part més feble d'un sistema productiu mal regulat»

temporers és ben curiós, perquè són la part més feble d'un sistema productiu mal regulat. La majoria de persones que acompanyem no tenen llar i han de fer vida al carrer i això fa molt difícil la vida en confinament. Com tot, hi ha persones que han sabut donar una bona resposta i acollida i altres que han criticat que aquestes persones estiguin al carrer.»

Igualment, com constata el jesuïta Joan Carrera [*Covid-19: Més enllà de la pandèmia*, Col·lecció virtual Cristianisme i Justícia, n. 19], «encara que l'hiperindividualisme de les darreres dècades ha anat destruint tot el teixit associatiu, en moments de crisi tendeixen a sortir respostes solidàries, més comunitàries», tot fent-se ressò de molts exemples com «ajudar els avis que viuen sols, anar a comprar per a les persones grans que no poden sortir de casa, fer tallers de mascaretes, portar menjar i flassades a la gent que viu al carrer».

Col·lectius amb especial atenció

«Un dels camps de greu retrocés és el que afecta la infància, en relació amb

TERE ESPERABÉ
«L'afectació econòmica i de salut a les famílies és molt gran. Les persones en economia submergida no tenen prestacions»

l'aprenentatge de continguts i hàbits socials. També els adults que han de fer aprenentatge de llengua han vist retallades les possibilitats d'un progrés», avisa Roger Torres. «A Catalunya ja hi havia, abans de l'inici de la pandèmia, un 30% de pobresa infantil i potser la societat no n'era conscient. Els estudis d'ara ens diuen que la pobresa infantil ha pujat al 34%. Passa el mateix amb la bretxa digital (famílies sense wifi a casa)», denunciava Tere Esperabé, responsable de Polítiques Educatives a CCOO, al programa *Llevat dins la pasta*, de Ràdio Estel.

Per a aquesta mestra, «l'afectació econòmica i de salut a les famílies és molt gran. Les persones en economia submergida no tenen prestacions». I diferenciava implicacions segons l'etapa educativa: «En els 0-3 (etapa important per combatre les desigualtats) hi ha moltes famílies que no han matriculat els fills per problemes econòmics i perquè, en quedar-se sense feina, es queden amb les criatures a casa. Per als adolescents i joves, aquesta situació ha fet que molts desconnectin: l'abandonament escolar prematur està augmentant».

Costas també assenyalava un altre col·lectiu a cuidar: els joves. «Són població de doble risc. En molts casos és una generació que està sota els efectes de la crisi de fa una dècada. I la que ara entra serà la que patirà de manera més intensa els efectes d'aquesta crisi. Convé recordar que els joves no són elegibles per a l'ingrés mínim vital ni per a la prestació de desocupació. Per tant, són un segment de la societat que avui està pitjor que fa un any. És necessari crear un compromís públic amb l'ocupació dels joves», proposa el catedràtic.

Les dones són també les que suporten bona part de la càrrega de la crisi. «Cal corregir amb rapidesa el retrocés en la situació de les dones —sostenien CCOO i UGT en el manifest per a la Diada Nacional de Catalunya. La reducció del mercat laboral està prioritzant el treball assalariat de l'home i el treball no reconegut de les dones. Les dones cobreixen, molt majoritàriament, la insuficiència dels sistemes públics de solidaritat i responsabilitat sobre la cura i l'atenció a les fragilitats inherents a la vida humana. A més, la reducció de l'activitat social augmenta la indefensió de les dones que pateixen assetjament i violència».

També s'ha observat un deteriorament de la salut mental que s'ha fet

més evident en llars com les que acompanyen a Càritas. «Hi ha hagut un seriós patiment general pel confinament, acomiadaments, soledat, condicions dels habitatges, i pors que s'han traduït dependent de cada persona en ansietat, depressió, trastorns del son i problemes de tipus psicossomàtic», assegura Joan Bas, psicòleg de Càritas diocesana de Barcelona i coordinador del projecte Vincles. «Moltes persones que acompanyem pateixen trastorns mentals. Tot i l'esforç que hem fet, sí que veiem mancances en la manera de poder atendre amb qualitat aquesta realitat», apunta Roger Torres.

Opcions econòmiques i models de desenvolupament «infectats»

«El fenomen del Covid-19 no és només el resultat d'esdeveniments *natural*s. El que passa a la natura és ja el resultat d'una complexa intermediació amb el món *humà* de les opcions econòmiques i els models de desenvolupament, al seu torn "infectats" amb un "virus" diferent de la nostra pròpia creació: és el resultat, més que la causa, de l'avarícia financera, l'autocomplaença dels estils de vida definits per la indulgència del consum i l'excés», podem llegir a *Humana communitas en l'era de la pandèmia: consideracions intempestives sobre el renaixement de la vida*, un document de la Pontifícia Acadèmia per a la Vida.

Per a aquest organisme del Vaticà, «centrar-se en la gènesi natural de la pandèmia, sense tenir en compte les desigualtats econòmiques, socials i polítiques entre els països del món, és no entendre les condicions que fan que la seva propagació sigui més ràpida i difícil d'abordar». Una desigualtat que podem observar, sense anar més lluny, a casa nostra: «A nivell sanitari, la pandèmia s'endinsa en les esclletes de desigualtat i les fa més grans. L'avanç de la pandèmia està fortament relacionat amb les condicions socials de les persones: quins són els barris més afectats, les condicions de les llars més pobres, els treballadors que s'han de desplaçar al centre de treball perquè no poden teletreballar o la insuficient capacitat pública per fer front a la situació sanitària en aquests barris», anota Macías, d'Oxfam Intermón.

Per a Joan Carrera, no hi ha dubte que «aquest virus ens ha fet obrir els ulls a realitats que estaven al nostre costat, amb les quals convivíem però que ens negàvem a acceptar (...) Malgrat que poden generar por i incerteses, i que desperten la recerca de la seguretat a qualsevol preu, les sacsejades també ens ofereixen l'oportunitat de prendre consciència dels peus de fang en què es fonamenta el nostre sistema social».

Roger Torres, també vol projectar una mirada de més abast, malgrat que es lamenta que Arrels Sant Ignasi fa 26 anys que es va fundar i continua prestant la mateixa funció assistencial: «Són tantes les coses que hem de fer! Cal continuar treballant per fer una ciutadania més sensible i empàtica. Cal incidir per modificar moltes lleis injustes, que no ajuden les persones, com l'actual llei d'estrangeria. Cal posar fi a l'especulació de l'habitatge. En el cas del treball del camp, cal assegurar que les grans empreses compleixin el marc legal. Per tal de donar una bona qualitat a l'atenció de les persones, caldrà dotar de més recursos les polítiques socials i en especial una cura a les persones que hi treballen. I més coses que podríem dir, però el més important és que hi hagi un bon lideratge polític, capaç de generar una visió i cohesionar un treball compartit de totes les parts implicades.»

La Pontifícia Acadèmia per a la Vida apunta que la pandèmia podria donar cos a un nou concepte de solidaritat «que vagi més enllà del compromís genèric d'ajudar els que pateixen... per abordar i remodelar les dimensions estructurals de la nostra comunitat mundial que són opressives i injustes». Íñigo Macías, d'Oxfam Intermón, constata que malgrat que «tenim un mal comú i ningú no estarà sa i estalvi fins que tothom ho estigui», entre països «ens estem mirant el melic (mirem qui arreplega les dosis de la futura vacuna o la migrada ajuda al desenvolupament)». De fet, l'Oficina Internacional del Treball ha calculat que els països en desenvolupament haurien d'invertir 1,2 bilions de dòlars, només aquest 2020, per garantir la protecció social bàsica.

I, localment, «dia a dia oblidem la sensació de solidaritat que teníem en els moments durs del confinament, quan et trobaves aplaudint amb els veïns. A Espanya, a més, hi ha una situació de polarització política en què la pandèmia s'està fent servir per erosionar el contrincant. Això no ajuda a la necessària resposta solidària per enfrontar-nos-hi. Falta lideratge per *resetejar* el sistema. Hi haurà coses que canviaran però moltes seran com un tornar al que teníem abans; un canvi tan radical el veig difícil, però hem de continuar lluitant-hi».

ANTÓN COSTAS

«És necessari crear un compromís públic amb l'ocupació dels joves»